

میراث سرزمین من

موزه‌ها و بناهای تاریخی ایران (۵)

عکاس: مجید ناگهی

جواد باباخانی

تالار خط و خوش‌نویسی مراحل گوناگون خطاطی، خطوط ثلث، محقق، نسخ و نستعلیق را نشان می‌دهد. هنر کتاب‌سازی و خوش‌نویسی به عنوان عنصری تزیینی و انواع ظروف سفالین، اشیای فلزی و آثار دیگر در این موزه قابل مشاهده‌اند. موزه رضا عباسی کتاب‌خانه‌ای با حدود شش هزار جلد کتاب دارد که مجموعه‌ای به نسبت غنی از تاریخ و فرهنگ ایران است و می‌تواند منبعی ارزنده برای تحقیق علاقه‌مندان به هنر تاریخ و باستان‌شناختی و فرهنگ ایران باشد.

هخامنشی، اشکانی و ساسانی مربوط می‌شوند. در دوره‌ی هخامنشی حجاری، فلزکاری و سفالگری به پیشرفت‌های مهمی از دانش فنی رسید. تندیس‌پردازی در عصر اشکانی رواج یافت، گچ‌بری و دیوارنگاری رنگین در عصر ساسانی رایج بود و آثار فلزی عصر ساسانی شهرت جهانی داشت. بشقاب‌ها، فنجان‌ها، جام‌ها، گلدان‌ها، دیس‌ها و رزم‌افزارهایی از این دوره بر جای مانده است که از دانش فلزکاری صنعتگران این دوره حکایت می‌کند.

موزه‌ها در روزگار ما از مظاهر مهم زندگی شهری به شمار می‌آیند و در همه‌ی شئون زندگی، به ویژه در زمینه‌های آموزشی و هنری و وظیفه و پایگاهی ارجمند دارند. امروزه دیگر منظور از تأسیس موزه تنها انباشتن مقداری آثار و اشیای کهن و هنری در مکانی معین برای تماشا و وقت‌گذرانی نیست، بلکه هدف اساسی و مهم این کار، برانگیختن اندیشه‌ها از نظر فرهنگی، هنری و تاریخی است.

امروزه موزه‌ها و گنجینه‌ها، آینه‌ی تمام‌نمای تمدن یک ملت محسوب می‌شوند. زیرا می‌توان با توجه به آن‌ها، از تاریخ و تمدن هر کشوری آگاه شد.

تالار هنرهای اسلامی

در این تالار اشیایی کم‌نظیر را می‌بینیم که بیش‌تر بر اهمیت زیبایی‌لوازم مورد استفاده در دوره‌ی اسلامی تأکید دارند. آثار موجود در تالار شامل ظروف سفالین، اشیای فلزی، عناصر معماری، جواهر و منسوجات دوره‌های سلجوقی، تیموری و صفوی هستند و در میان آن‌ها قلمدان‌ها، جلد کتاب‌ها و جعبه‌های روغنی دوره‌ی قاجار نیز دیده می‌شود.

موزه‌ی رضا عباسی

این موزه در بزرگداشت نگارگر معروف عهد صفوی نام‌گذاری شده است. اشیای داخل موزه به تفکیک تاریخی و موضوعی در چهار تالار به تماشا گذاشته شده‌اند.

تالار پیش از اسلام

اشیای این تالار به دو دوره‌ی معروف پیش از تاریخ و عصر تاریخی مربوط می‌شوند، در این تالار با گسترش تدریجی فن‌ها و تطابق مصالح مادی و نیازهای زندگی روزمره‌ی اجدادمان آشنا می‌شویم. شکل و طرح اشیای تالار از حیوانات و صحنه‌های محیط زندگی الهام گرفته‌اند و مطالعه در شیوه‌ی زندگی، باورها و برداشتهای گذشتگان را برای ما آسان‌تر می‌کند. آثار موجود در تالار پیش از اسلام (مفرغ‌های لرسستان) به دوره‌های

تالار خط و خوش‌نویسی و

تالار نگارگری مینیاتور

در این دو تالار گنجینه‌ای از نقاشی‌های دوره‌ی اسلامی وجود دارد. برگ‌هایی از شاه‌نامه به نمایش درآمده است که کهن‌ترین نمونه‌ی آن به اواسط سده‌ی هشتم هجری مربوط است. نمونه‌ی قرآن‌های این بخش از دقتی ویژه حکایت می‌کند که صرف نسخه‌برداری از این کتاب شده است.

موزه‌ی آبگینه

بناها و یادمان‌های تاریخی

کاخ سلطنت آباد

این کاخ در سال ۱۳۰۵ هـ. ق به فرمان ناصرالدین شاه در قریه‌ی رستم آباد ساخته شد. کاخ سلطنت آباد یک بنای دو طبقه‌ی بزرگ است که حوض و سیعی در وسط آن قرار دارد و اتاق‌ها، پلکان‌ها و راهروهای متعددی گرداگرد آن ساخته شده است. سقف زیرین حوض خانه، اتاق‌ها، دیوار و راهروهای آن آراسته به گچ‌بری‌های زیبای عهد قاجار است. گوی زرینی که نشانه‌ی کاخ سلطنتی است بر فراز بلندترین نقطه‌ی شیروانی بام جای داده شده است. معماری و سبک ساختمان کاخ و تزئینات گچ‌بری آن که معرف هنر دوره‌ی قاجار است حایز اهمیت است.

کاخ گلستان

در زمان شاه عباس صفوی چهارباغ و عمارت ایرانی ساده و چنارستانی در محل کنونی کاخ گلستان و اطراف آن احداث شد، تا این که کریم‌خان زند (۱۱۶۳-۱۱۹۳ هـ. ق)

آذین‌های نمای بیرونی که شبیه به دار قالی است بنا شده است و شامل دو تالار برای نمایش قالی و گلیم است. فرش ایران از اصیل‌ترین میراث‌های هنر و صنعت ارزشمند قوم ایرانی است. در این موزه انواع فرش و گلیم با توجه به مرغوبیت و قدمت و ویژگی‌های آن نگهداری می‌شود. مجموعه‌ی موزه‌ی فرش شامل نمونه‌های قالی ایران از قرن ۹ هـ. ق تا دوره‌ی معاصر است. در حدود ۱۳۵ تخته از شاه‌کارهای فرش ایران در تالار طبقه‌ی هم کف به نمایش درآمده است. از ویژگی‌های موزه‌ی فرش قالیچه‌ی دستباف ارزشمند و بی‌نظیر ایرانی، کار فرش بافان کاشان در اندازه‌های ۱۳۰ در ۲۲۰ سانتی‌متر معروف به قالیچه‌ی میرزا کوچک‌خان جنگلی است که این شخصیت روحانی ملی را در لباس نظامی مسلح به تفنگ و اسلحه‌ی کمری و قطار فشنگ نمایش می‌دهد. تاریخ بافت قالیچه سال‌های آخر دوره‌ی قاجار است. این موزه کتاب‌خانه‌ای مشتمل بر ۳۵۰۰ جلد کتاب دارد که به زبان‌های فارسی، عربی، فرانسه، انگلیسی و آلمانی هستند.

موزه‌ی فرش

موزه‌ی آبگینه و سفالینه‌های ایران

این ساختمان را قوام السلطنه در دهه‌ی ۱۳۱۰-۱۳۲۰ برای سکونت شخصی خود ساخت که در سال ۱۳۵۵ به موزه تبدیل شد. ساختمان موزه‌ی آبگینه برای علاقه‌مندان هنر معماری بسیار دیدنی است در فضای کم نظیر این موزه نمونه‌های برجسته‌ی هنر و صنعت بلورسازی، چینی‌سازی و سرامیک ایران از دیرباز تاکنون به نمایش درآمده است.

موزه‌ی پرفسور حسابی

پس از درگذشت دکتر حسابی، بخشی از خانه‌ی وی به موزه تبدیل شد که در آن وسایل شخصی، مدارک علمی و تحصیلی، نشان‌ها و تقدیرنامه‌ها، عکس‌های قدیمی، متن و نطق‌ها و نوشته‌ها از جمله تحقیقات مربوط به «بی‌نهایت بودن ذرات» به نمایش گذاشته شده است.

موزه‌ی سکه

این موزه در ساختمان مرکزی بانک سپه در خیابان امام خمینی واقع شده است و مجموعه‌ای ارزشمند از سکه‌های دوره‌ی پیش از اسلام و دوره‌ی اسلامی و دوره‌های معاصر را دربردارد.

موزه‌ی فرش

این موزه در سال ۱۳۵۶ افتتاح شد. ساختمان موزه با معماری شکیل و

برج طغرل

کاخ گلستان

ایوانی گسترده است. نخستین در ورودی مدرسه به سوی خیابان ارگ بود و در کنونی که در خیابان ناصرخسر و است بعدها ساخته شد.

برج طغرل

برج طغرل در شهری، بنایی است که بلندی آن در حدود ۲۰ متر است. بدنه‌ی این برج ترک ترک است. این برج به احتمال قوی مدفن طغرل اول پادشاه سلجوقی است. برج طغرل در سال ۱۳۰۰ هـ. ق تعمیر شد و اکنون این برج قدیمی که از بناهای نیمه‌ی اول قرن پنجم هـ. ق است به صورت یک بنای تازه درآمده است.

به دستور فتحعلی شاه قاجار در سال ۱۲۲۰ هـ. ق یک تخت مرمر بزرگ ساخته شد که اکنون در وسط ایوان اصلی کاخ قرار دارد و نام اصلی آن تخت سلیمان است. ارتفاع تخت مرمر از کف ایوان نزدیک به یک متر است و از چهار طرف بر دوش شش فرشته، سه دیو و یازده ستون مارپیچ قرار گرفته است.

جلوی آن دو پله گذاشته شده که در طرفین پله‌ی نخست، دو شیر حجاری شده است. پس از فتحعلی شاه دیگر شاهان قاجار هم در تکمیل تزیینات و آراستن بناهای کاخ گلستان اقدام کردند.

در همین ناحیه ساختمان ارگ و حصار و برج‌های آن را پی‌ریزی کرد. در دوران قاجار بناهای سلطنتی را درون ارگ و حصار می‌ساختند. در سال ۱۲۶۸ هـ. ق مطابق با پنجمین سال سلطنت ناصرالدین شاه قسمت شرقی باغ سلطنتی را وسعت دادند و کاخ‌های دیگر در اطراف این باغ، که به نام گلستان خوانده می‌شد، بنا نهادند. مجموعه‌ی کاخ‌های ضلع شمالی باغ گلستان شامل تالار، موزه، سرسرای ورودی، تالار آینه، تالار برلیان، تالار عاج و تالار بلور پیش از دیگر قسمت‌های کاخ احداث شد. در شاه‌نشین تالار سلام، تخت بزرگ زرین و جواهر نشان به نام تخت طاووس قرار دارد.

گنبد بی‌بی شهربانو

در دامنه‌ی جنوبی کوه ری، که به کوه بی‌بی شهربانو مشهور است، در جنوبی‌ترین حد تهران، بقعه‌ای با گنبد مینایی رنگ است. اکنون کهن‌ترین اثر تاریخی دار بقعه، صندوق روی مرقد است در نفیس و منبت‌کاری بقعه از یادگاری‌های زمان شاه تهماسب است.

عمارت دارالفنون

سنگ بنای این ساختمان به فرمان امیرکبیر در شمال ارگ سلطنتی نهاد شد. نقشه‌ی آن از میرزا رضای مهندس است. که در زمان عباس میرزا برای تحصیل به انگلیس رفته بود. چهار طرف حیاط مدرسه را پنجاه اتاق احاطه کرده، در برابر آن‌ها

موزه‌ی سکه

شمس‌العماره

ناصرالدین شاه در سال ۱۲۸۴ فرمان ساختن قصر شمس‌العماره را به معیر الممالک داد، این کاخ که در انتهای گلستان و در شرق عمارت دیوان‌خانه قرار دارد، عمارتی رفیع و بلند است با دو برج که از سمت خارج قصر؛ یعنی طرف بازار منظره‌ای بسیار جالب دارد.

عمارت تخت مرمر

تخت مرمر یا «تخت سلیمان» به شکل یک سکوی دیواره‌دار بلند از شصت و پنج قطعه مرمر بزرگ و کوچک ساخته شد. تخت مرمر در سه سال اول سلطنت کریم‌خان زند بنا شد و آقا محمدخان آن را تکمیل کرد.

منابع

۱. زنده‌دل، حسن و دستیاران. مجموعه راهنمای جامع ایرانگردی شماره ۱۷ استان تهران، نشر ایرانگردان، چاپ اول، ۱۳۷۶.
۲. میردانش، سیدمهدی. آشنایی با بناهای تاریخی، تهران: انتشارات مدرسه، چاپ هشتم، ۱۳۸۶.
۳. نجمی، ناصر. دارالخلافة‌ی تهران در یک صد سال پیش، انتشارات ارغوان، چاپ دوم، ۱۳۷۵.